

Amaç ve Kapsam
Yazım Kuralları
Son Sayı
Arşiv
Editör Kurulu
İletişim
Duyurular
Giriş

e-ISSN 2587-2990 | **Periyot** Yılda 2 Sayı | **Başlangıç:** 2017 | **Yayıncı** Marmara Üniversitesi |
http://eskar.marmara.edu.tr/ust_menu/yayinlar/kadin-ve-toplumsal-cinsiyet-arastirmalari-dergisi/

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi

e-ISSN 2587-2990 | **Periyot** Yılda 2 Sayı | **Başlangıç:** 2017 | **Yayıncı** Marmara Üniversitesi |
http://eskar.marmara.edu.tr/ust_menu/yayinlar/kadin-ve-toplumsal-cinsiyet-arastirmalari-dergisi/

Dergide ara

Giriş

Devamını Okumak İçin Tıklayın

Sayılar

Cilt 2 - Sayı 1 - Haz 2018 **Son Sayı**

2018
Cilt: 2 Sayı: 1
2017
Cilt: 1 Sayı: 2
Cilt: 1 Sayı: 1

Arşiv

LOCKSS

1. CUMHURİYET MODERNLEŞMESİNİN GENÇ KADIN PİLOTU: SABİHA GÖKÇEN
Sayfalar 1 - 7
Meral Balcı, Yeşim Karadeniz

2. FEMİNİST YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE İNSAN GÜVENLİĞİ: SİVİL TOPLUM GÖZÜYLE IRAK ÖRNEĞİ
Sayfalar 9 - 23
Gizem Bilgin Aytaç

3. KIRKLARELİ'NDE KADIN ÖRGÜTLENMESİ VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR
Sayfalar 25 - 34
Begüm Öğüttüren Güvenç

4. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA BİR KADININ PORTRESİ: YENİ CUMHURİYETİN ROL-MODELLERİNDEN PİYANİST VE PEDAGOG FERHUNDE ERKİN
Sayfalar 35 - 41
Sibel Paşaoğlu

5. 'NIGHT MOTHER: WOMEN AS VICTIMS OF CULTURE
Sayfalar 43 - 48
Yasemin Güniz Sertel

6. KAVRAMSAL OLARAK KADINA KARŞI ŞİDDET/CİNSEL ŞİDDET ve TÜRK CEZA HUKUKUNDA CİNSEL SALDIRI SUÇUNUN GENEL DEĞERLENDİRMESİ
Sayfalar 49 - 54
Özlem Yenerer Çakmut

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 2-1: 1-7
DOI: 10.26695/mukatcad.2018.11

CUMHURİYET MODERNLEŞMESİNİN GENÇ KADIN PİLOTU: SABİHA GÖKÇEN

AN EXAMPLE OF A SUCCESSFUL WOMAN IN A MALE-DOMINATED PROFESSION: SABİHA GÖKÇEN

Meral Balcı[a], **Yeşim Karadeniz**[b]

ÖZ

Kadın ve erkeğin cinsiyet üzerinden elde ettiği kimlik ve toplumun dayattığı normlar yüzyıllardır devam eden sorundur. Kadın kimliğinin toplumsal, sosyal, siyasal ve hukuksal alan gibi birçok alanda kendine yer bulabilme çabası erkekler ile eşit şartlara sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nde dinin ve genel normların etkisi ile kısıtlanan kadının, toplumsal statüsü tartışılmış ve kadınlar seslerini farklı şekillerde duyurmaya başlamıştır. Osmanlı kadınlarının, özellikle II. Meşrutiyet sonrasında hak talep etme sürecinde başlayan hareketlilik, yıllardır süregelen geleneksel yaşam biçimine karşı dengeleri altüst etmeye başlamıştır. Osmanlı toplumundaki aydın kadınlar, toplumsal normları göz ardı ederek haklı taleplerini dile getirmiş ve Cumhuriyet devrimleri ile bu süreç daha da anlamlanmıştır. Kadının, erkek egemen toplum düşüncesinden sıyrılma çabası Cumhuriyet modernleşmesi ile oluşturulmak istenen kadın imajıyla örtüşmüştür. Toplumda ve siyasal yapıda yaşanan değişimler kadını ikincil bir varlık statüsünden çıkarmış, dış dünyaya açılan, modern ve çağdaş Türk kadınını yaratmıştır. Böylelikle Türk kadınları erkekler tarafından yapılabilirliği düşünülen mesleklere yönelmişlerdir.

Buradan hareketle bu çalışma genellikle erkek mesleği kabul edilen savaş pilotluğunun başarılı bir kadın örneği olarak Sabiha Gökçen üzerinde yoğunlaşmıştır. Atatürk'ün yanında büyüyen Sabiha Gökçen, dönemin toplumsal normları karşısında başarılı bir çizgi çizerek "göklerin kızı Sabiha" olmuştur. Bu çalışmada Sabiha Gökçen özelinde Türk kadınının mücadeleci, ilerlemeci ve çağdaş yanı anlatılmıştır. Bu konu üzerinde yazılmış makale ve kitaplar çalışmanın araçlarını oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erkek egemen meslekler, modern toplum, toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitsizliği, mesleki rol

ABSTRACT

The identity gendered by women and men and the norms imposed by society is a question that has been going on for centuries. It has been compulsory for women's identity to have equal conditions with men in order to find their place in many areas such as social, political and legal area. Social status of the women who are restricted by the influence of religion and general norms in the Ottoman Empire has been debated and women's voices have begun to be heard in different forms.The mobility of the Ottoman women started in the process of claiming their rightsespecially after the constitutional monarchy has begun to overturn the balances against the traditional lifestyle that has been going on for years. Intellectual women in Ottoman society expressed their rightful demands by ignoring social norms and this process became more meaningful with Republican revolutions. The woman's struggle to get rid of the idea of male dominated society has been overlapped with the image of the woman that was wanted to be formed by the Republican modernization. Changes in society and in the political structure created a modern and contemporary Turkish woman who brought her out of a secondary entity status and opened to the outside world. Thus, Turkish women were directed to jobs which were thought to be feasible by men.

For this reason, this work has been focused on Sabiha Gökçen who grew up near Atatürk has become a daughter Sabiha of the skies by drawing a successful line against the social norms of the period. She became a successful female pilot, which was generally regarded as a male profession. In this study Sabiha Gökçen's struggle, progression and contemporary aspects of the Turkish woman are explained. The

[a] Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mbalci@marmara.edu.tr
[b] YL. Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, yesimkaradeniz@marun.edu.tr

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Meral Balcı, e-posta: mbalci@marmara.edu.tr
Gönderilme/Submitted: 26.02.2018, **Düzenleme/Revised:** 09.04.2018, **Kabul/Accepted:** 09.04.2018.

reference material of this study consists of the articles and books written on this subject.

Keywords: Male-dominated, modern society, gender, gender inequality, professional role

1. GİRİŞ

Toplumun norm ve nitelikleri doğrultusunda kadın ve erkeğe çizilen birtakım sınırlar toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, toplumun kadın ve erkeğe bakış açısıyla ilgilidir. Kadınlık ve erkeklik rollerini belirleyen bu kavram her iki gruba nasıl yaşaması ve düşünmesi gerektiğini öğretir. Kısacası toplumsal cinsiyet, biyolojik özelliklere bağlı olmayan toplumun ideolojik, kültürel, sosyal ve dini özellikleri ile oluşmuş kurallar bütünüdür. Toplumsal cinsiyet düşüncesinde karşılaşılan en önemli anlayış, iki ayrı kategori olarak kadınların ve erkeklerin farklı kişilik özelliklerine sahip olduğunu kabul etmesidir. Kadınlar ve erkekler, yaradılışları gereği, kişilikleri, fiziksel yapıları, düşünceleri ve yetenekleri bakımından birbirinden farklı çizgiler çizmektedir (Connell, 2017, s.245). Kadın ve erkeği birbirinden farklı kılan bu kişilik yapıları eşitsizlik olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan düşünceler ile kadın ikincil bir varlık olarak ötekileştirilmiş erkek ise ön plana çıkarılarak yüceltilmiştir. Biyolojisi gereği sahip olduğu özelliklerkadını toplumda ilk önce eş ve annelik görevi yüklemiş, toplumsal yapıdaki diğer alanlarda bu görevi yerine getirdikten sonra yer alabilmiştir. Bu durum da kadının toplumsal kimliğini oluşturmasında arka planda kalmasına neden olmuştur (Gökkaya, 2015, ss. 337-350). Cinsiyete dayalı toplumsal eşitsizliklerin temel odak noktası ataerkil toplum yapısından beslenmesidir. Ataerkil toplum yapısı, toplumsal normlar ile beraberinde, cinsiyetçi ötekileştirme, cinsiyetçi yaklaşım ve sınıfsal farklılıklar gibi kadın kimliğine dair pek soru barındırır. Ancak bu tarz sorunlar ataerkil toplum yapısı içinde göz ardı edilir. İnsan, toplum içinde ötekileşir ve toplumsal normlar, gelenekler zinciri ve tabular ile normalleştirme sürecini yaratır. Ataerkil yapı içinde bireyler normlar doğrultusunda kendisinden beklenen davranışları sergilemeye başlar (Selçuk, 2014, ss. 513-522). Ataerkil toplum yapısında güçlü olan erkek, denetim altında tutulan ise kadındır. Güçlü erkek geçimi sağlayarak toplumsal statü bakımından yüksek ve birçok açıdan yetkili kabul edilir. Bütün bu toplumsal normların yanında aynı zamanda kadın üzerinde de cinsel ve ekonomik açıdan birçok baskıyı sürdürme yetkisine sahiptir. Erkek egemen toplum yapısının bir yansıması olarak cinsiyete dayalı iş bölümünün oluşumunda kadın iş hayatından ötelenmiş sadece çocuk ve ev bakımı yükümlülüğü altına sokulmuştur. Bireyler arası eşitsizliğe neden olan normlar kadını bir sorun olarak kabul etmiş toplumsal ve sosyal hayattan ayrıştırmaya çalışmıştır. Kadının hemen evlenmesi, çocuk doğurması, çocuğun ve ailenin bakımını üstlenmesi, iş hayatında düşük ücretli işlerde çalışması ve kazancının denetimini eşine bırakması beklenmiştir. Bu yüzdendir ki kadın daha az eğitimli ve ev içi bir hayata hapsolmuş durumdadır.

Buradan hareketle çalışma da, ilk olarak ataerkil toplum yapısının kadına yönelik tutumu çerçevesinde, Osmanlı kadın hareketinde Türk kadınının Cumhuriyet modernleşmesine yansıyan mücadeleci tavrı anlatılmıştır. Sonraki bölümde ise başarılı bir örnek olarak Sabiha Gökçen'in asker pilotluk mesleğinde erkeklerle eşit haklara sahip olma arzusu ve sonrasında elde ettiği başarı kaleme alınmıştır.

2. CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ İLE KADININ KAZANIMLARI

Türk kültürünün geçirdiği değişimler ile kadın yaşamın ortaklığından alınmış, toplumsal normlar ile sınırlanan birtakım kalıplar içinde yaşamaya mahkûm edilmiştir. Süreç içindeki değişimler ile kadın "iyi bir anne" ve "iyi bir eş" arasında bir yaşam sürmek zorunda kalmıştır. İslamiyet öncesi dönemde Türk kadını, devlet yönetimde söz sahibi olan, orduda yer alarak savaşan ve toplumsal hayatta etkin olandır. Destanlarda kahramanlık sembolü olan kadın, İslamiyet sonrası dönemde Arap kültürünün etkisiyle ikincil bir varlık statüsüne düşmüş ve özgürlüğü kısıtlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde de devam eden bu toplumsal normlar Tanzimat reformları ve Meşrutiyet hareketleri ile daha fazla göz ardı edilememiştir.

II. Meşrutiyet'in özgürlük ve eşitlik isteyen siyasal ortamında, ortaya çıkan ilerlemeci düşünce yapısı, kadınların toplumsal yapı içinde modernize olması fikrinin güç kazanmasını sağlamıştır. Kadınların başlı başına bir değer olduğu ve onları insan olarak görmek, önemsemek ve haklarını vermek gerektiği fikri açıkça dile getirilen bir görüş haline gelmiştir (Sancar, 2017, s.91). Osmanlı kadın hareketi, kendilerine yüklenen rol kalıplarına ve toplum değerlerine karşı bir başkaldırı niteliğindedir. Osmanlı kadınları cinsiyet üzerinden belirlenen normlar karşısında kadın özgürlüğü için mücadele etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk evresine kadar geçen süreç Osmanlı kadınlarının, kadın hakları ile ilgili haklı taleplerinin tartışılıp sonuçlanması için çaba harcandığı bir dönem olmuştur. II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamında kadınlarda özgürlük ve haklar talep etmeye başlamıştır (Sancar, 2017, s.93). Osmanlı kadınlarının savaşlarda arka planda kalmaması uluslaşma sürecinde etkin güç olmaları taleplerinin haklılığını kuvvetlendirmiştir. Bu süreçte toplumsal cinsiyet

normları göz ardı edilmiş ve kadınlar köklü değişimlere neden olmuştur. Seferberlik nedeniyle erkeklerin askere alınmaları ve cepheye sevk edilmeleri kadınlara istihdam alanı açacak, Osmanlı kadını ticaretten fabrikalara, yol yapımından sokak temizliğine kadar değişik iş alanlarında istihdam olanağı bulacaktır. Birçok iş kolunda erkek iş gücü açığı nedeniyle kadınlar çalışma hayatına girmiştir (Toprak,2015, s.5).Erkeklerin savaşa gitmeleri ile çalışma hayatında oluşan boşluklara kadınlar alınmıştır. Erkeklerin yerine çalışma hayatına dâhil olan kadınlar fabrikalara girerek özellikle gıda ve dokuma iş kollarında görev almıştır. 1913–1915 Osmanlı sanayi istatistikî verilerine göre; Gıda sanayisinde çalışan kadınların oranı 1913'de %58, 1915'te ise bu oran %32'dir. Konserve üretiminde ise 1913'te yedi fabrikada toplam 274 çalışanın 194'ü kadındır. Tütün üretiminde 1915 istatistiklerine göre kadın çalışanlar %50 oranındadır. Yine 1915'te dokuma sanayinde çalışanların %50,5'i, İpek sanayinde çalışanların ise % 95 kadın çalışandır (Tekin, 2010, ss. 83-102).

Osmanlı kadınları için oluşturulan yeni düzende amaç gelenek dışına çıkmadan yeni bir kadın kimliği oluşturmaktır. Kadın hem toplumsal yaşamda ön planda olacak hem de "annelik" görevinden vazgeçmeden evdeki rollerine devam edecektir. Feminist akımlardan etkilenen Osmanlı kadınlarının haklı seslerini duyurma aşamasında ve örgütlenmelerinde kurulan dernekler önemlidir. Selanik'te kurulan *Şefkat-i Nisvan*, Edirne'de kurulmuş olan *Hizmet-i Nisvan*, *Müslüman Kadınlar Birliği, Teali Nisvan Cemiyeti, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve Cemiyet-i İmdadiyye* gibi cemiyetler Osmanlı kadın hareketi ile birlikte kadın haklarını geliştirmek ve yürütmek adına faaliyet gösteren kurumlar olmuştur. Dernekler etrafında haklarını savunan kadınları aydınlatmak adına birçok dergi, gazete ve benzeri yayınlar çıkmaya başlamıştır. *Kadın, Mehasin, Hanımlara Mahsus Gazete, Demet, Kadınlar Dünyası, Şüküfezar ve Kadın Hayatı* gibi yayınlar kadın hareketinin sesini duyurma aşamasında etkili olmuştur. Halide Edip Adıvar 1908'de *Kadınların Yükselmesi Derneği*'ni kurmuştur. 1912'de *Kızılay Kadınlar Kolu*, 1913'te *Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi* kurulmasıyla kadınların toplumsal yapıda var olma mücadelesi devam etmiştir (Doğramacı, 1989, s.135). Nezihe Muhiddin ve Türk Kadınlar Birliği grubu kadınları, kadınlık hakları için mücadele ederken erkeklerin kendilerine uygun gördükleri kalıplara uymadıkları için eleştirilmişler, yayınlanan karikatürlerde kendileriyle alay edilmesine rağmen fikirlerinden vazgeçmeyerek azimle mücadele etmişlerdir (Balcı ve Tuzak, 2017, ss. 43-51).

Kadın hareketi sürecinde, ortaya konulan mücadeleler, kazandıkları hakları korumaları ve daha ileriye taşıyabilmeleri açısından son derece önemlidir. Kadın hareketinin yansımaları Cumhuriyet modernleşmesi ile şekillenmeye devam etmiştir. Cumhuriyet modernleşmesi ile yasalarla elde edilen birtakım özgürlükler ve kadın hakları yıllardır süre gelen toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde dirençle karşılanmış ve bu direncin yıkılmasına yönelik mücadele edilmiştir. Bütün bu mücadeleler cumhuriyetin çağdaşlaşma sürecinde kadınlarında yer almasına neden olmuştur. Kadının toplumsal statüsünde ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin hedeflenmesi yapılacak reformların haklı sebebini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet modernleşmesi ile kadın kendini ifade edebileceği yeni bir dönem içine girmiştir. Kadınların ikincil bir varlık statüsünden çıkarak, erkek ile eşit şartlar altında yaşamını sürdürebilmesi açısından çağdaş, laik ve ilerlemeci yapının oluşması son derece önemlidir.

Mustafa Kemal için kadın, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmek adına hayatın her alanında aktif rol sahibi olmalı ve erkeğin yanında yaşantı içine dâhil edilmeliydi. Bunu yaparken de sadece tek bir alanda mümkün olmadığının farkındaydı. Kadın hem siyasal ve sosyal yaşamda hem eğitimde hem de hukuk alanında erkek ile aynı hak ve özgürlüklere sahip olmalıydı. Cumhuriyet öncesi süreçte de kadının cephede savaşması, halkı örgütlemesi ve birlik beraberlik içinde mücadele etmesi son derece önemliydi. Belki de Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılâp hareketlerinde kadın hak ve özgürlüklerine yer vermesi milli mücadeleyi yönetirken yanında olan kadınlara bir teşekkür niteliği taşıyordu (Doğramacı, 1989, s.90). Yeni siyasal rejim ile kadın kendini hayatın birçok alanında ifade etme fırsatını yakalayacaktır. Mustafa Kemal için 1922 saltanatın kaldırılması ve 1924 hilafetin kaldırılması eylemleri yeni toplumsal anlayış açısından önemli mesajlar içermekteydi. Her adımda demokrasi fikri ile şekillenen rejim yıllardır devam eden "erkek egemen siyaset" düşüncesini de bertaraf etmiştir. Yeni devlet düzeni açısından sadece erkekler değil kadınlarda siyaset dâhil birçok alanda söz hakkına sahip hale gelmiştir. Atatürkçü düşünce sistemine göre kadın ve erkek eşit koşullar altında eğitim ve öğretim hayatına dâhil olmalıdır. Her alanda kadın erkek eşitliğini sağlamaya çalışan Mustafa Kemal Atatürk, eğitim alanında da 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile düşüncesini gerçekleştirmiştir. Kadın öğrencilerde erkek öğrenciler ile zorunlu eğitim hakkına sahip olmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınların üniversitelerde, yüksek mahkemelerde, sosyal yaşamın her alanında, doktorluk, avukatlık gibi çeşitli mesleklerde, Büyük Millet Meclisi'nde görev almaları eğitim alanındaki çabalarının bir sonucudur (Doğramacı, 1989, s.23). Kadın hakları çerçevesinde atılan en önemli adımlardan biri de 1926 yılında "Türk Medeni Kanunu'nun" kabul edilmesidir. Medeni Kanun ile sağlanan kadın erkek eşitliği bir sonraki atılacak adımların alt yapısını inşa etmiştir. Türk Medeni Kanunu ile çok eşli evliliğe son verilmiş ve

kadına boşanma hakkı tanınmıştır. Evlilikte iki tarafında rızası öngörülmüş ve evlenmek için yaş sınırı getirilmiştir. Aynı kanun ile kadın erkek arasındaki mirasta pay eşitsizliği sonlandırılmış kadın mirasta eşit pay hakkına sahip olmaya başlamıştır. Türk Medeni Kanunu ile siyasal haklara sahip olmayan kadın, yapılan düzenlemeler ile ilk olarak 1930 yılında belediye seçimlerinde, sonraki süreçte ise 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde ve 1934 yılında milletvekili seçimlerinde siyasi gücünü kullanmak adına hak kazanmıştır. Yasalarla kadın ve erkek eşitliği sağlanmış, kadın çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak adına bir adım daha atmıştır. 1933 yılında köy kanununda yapılan değişiklik ile kadınlar muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir. Türkiye'de ilk kadın muhtar Aydın ilinden seçilmiştir. Aydın ili Germencik Nahiyesine bağlı Karaağaçlı köyünden seçilen Cumhuriyet modernleşmesinin ilk kadın muhtarı Gül Esin olmuştur. Dönemin gazete ve dergilerindeki veriler ile yakınlarının anlatımıyla Gül Hanım, Cumhuriyet ilke ve inkılâplarına bağlı kalarak, Cumhuriyet'in kadına verdiği yeni konumu istek ve özgüven ile yerine getirmeye çalışmıştır. Bu anlamda hem ailesi hem de çevresi tarafından saygın bir kadın olarak görevini sürdürmüştür (Güneş, 2011, ss.171-190). 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkı kazanan Türk kadını ilk olarak 1935 seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altına girmeyi başarmıştır. Ankara'da 40.860 seçmenden 37.542 kadın ve erkek Türk vatandaşı, oy hakkını kullanmış ve 1 Mart 1935'te TBMM'ye 18 kadın milletvekili girmiştir (Mütercimler, 2008, ss.1003-1004).

Türkiye'nin siyasal sistemi egemenliğin kayıtsız koşulsuz millete ait olduğu bir sistemdir. Milletin, sosyoloji bilimi açısından tanımını bir yana bırakırsak, toplumu meydana getiren unsurlardan bir kısmını teşkil eden kadınların, özgür olmadıkları sürece, egemenliğin halk tarafından kullanılması düşünülemez. İşte, laik cumhuriyetin ve Kemalist devrimlerin en büyük kazanımı buradadır (Mütercimler, 2008, s.1005). Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kadına tanınan hakların birçok ülkeye örnek teşkil etme açısından büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Yıllardır süre gelen erkek egemen toplum yapısı normları ve mesleklerin "erkek işi" olduğu düşüncesi medeniyet yolunda atılan bu adımlar ile yıkılmaya çalışılmıştır. Kadını ve erkeği eşit tutan Mustafa Kemal Atatürk için kadın hayatın her alanında ön planda tutulmuş ve aktif rol oynamıştır. Emel Doğramacı' ya göre "kadınsız toplum yapısından, kadınlı modern Türk toplumuna, Atatürk ilke ve inkılâpları ile geçilerek" kadının toplumsal yaşam içinde yerini bulması sağlanmıştır.

3. İLK KADIN SAVAŞ PİLOTU: SABİHA GÖKÇEN

Mustafa İzzet Bey ve Hayriye Hanım'ın altıncı ve son çocuğu olarak 22 Mart 1913 tarihinde dünyaya gelen (Dolapçı, 2017, s.14) Sabiha, küçük yaşta önce babasını ardından da annesini kaybetmiştir. Anne ve babasını kaybettikten sonra kardeşleriyle hayata tutunmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal'in 22 Eylül 1925 tarihinde Bursa'ya yapacağı ziyaret Sabiha'nın hayatı için bir dönüm noktası olmuştur. Mustafa Kemal'in kalacağı köşke giderek kendisiyle tanışan Sabiha, bir yatılı okulda okuma isteğini dile getirmiştir. Sabiha, artık Mustafa Kemal'in manevi kızı olarak büyüyecektir. Mustafa Kemal, Sabiha'yı evlat edinerek onun okuma hayalini gerçekleştirmeye çalışmış ancak sağlığı ve ruhsal durumu hiçbir zaman uzun süreli olarak Çankaya'dan ayrılmasına müsaade etmemiştir. O nedenle devamlı olarak Atatürk'ün yanında olan insanlardan biri olarak tarihteki yerini almıştır (Yeşiltuna, 2017, s.133).Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün yanında büyüyen Sabiha, kendisine dünyanın birçok yerinde de erkekler tarafından yapılabilir olarak kabul edilen bir meslek seçmiştir: Pilotluk (Altınay, 2013, ss. 261-262). Kadınlar için oluşturulan sınırları aşarak, pilotluğu seçen Sabiha Gökçen'in hayatında böylece yeni bir dönem başlamıştır.

3.1. Cinsiyet Ayrımcılığın Ortaya Çıktığı Bir Meslek Olarak Pilotluk ile Sabiha Gökçen'in Tanışması

Cinsiyete dayalı iş bölümü erkek egemen zihniyetin devam ettiğini göstermektedir. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın en belirgin hali ise "kadın işi" ve "erkek işi" olarak ifade edilen iki gruplamanın olmasıdır. Cinsiyetçi iş ayrımı, basit bir ifadeyle belirli iş tiplerinin belirli insan kategorilerine bölüştürülmesidir. Bu kategorize şeması birbiri ile ilişki halindedir. İlk olarak, belirlenen sınırlar içerisinde kadın ve erkek arasında toplumsal kurala dönüşen bir iş bölümü gerçekleştirilir. Çalışma hayatındaki işçiye, kadınsa X işi, erkekse Y işi verilir (Connell, 2017, s. 154). Kadınlar için daha kolay ve basit, anneliğini engellemeyecek meslekler kategorize edilir. Kadın, geçimi sağlayan erkek yanında sadece ona destek olabilir. Tüm yük erkekte, kadın ise yardımcı konumdadır. İş bölümü aşamasında kadın ev içi iş yapacak ve annelik görevini kusursuz yerine getirecek erkek ise evin geçimiyle ilgilenip üretim ve kamusal alanda var olacaktır. Cinsiyetçi iş bölümü, kadın ve erkeği farklılaştırmanın yanında, aynı zamanda toplumsal kaynakların kullanımında eşitsiz kılar. Bu eşitsizlik, farklı ayrımcılık ifadeleri ile güçlenir; sadece kadınların değil, tüm toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmesi açısından büyük bir engel olarak durmaktadır (Özaydınlık, 2014, ss. 93-112). Cumhuriyet modernleşmesi ile kadınlara süreç içerisinde birçok hak tanınmış

olsa da toplumun öngördüğü normlar, kadının sadece "annelik" görevini yerine getirmesine yöneliktir. Ancak güçlü Türk kadını azimle mücadele etmiş ve toplumsal normlar karşısında başarılı bir çizgi çizmiştir. Erkek mesleği olarak kabul edilen savaş pilotluğunun başarılı bir örneği olan Sabiha Gökçen'in havacılık ile tanışması, Türkkuşu Sivil Havacılık Okulu'nun bünyesinde açılan planör okulunun açılışına katılmasıyla olmuştur (Uluköse, 2007, s. 19).

Sovyet Rusya'dan eğitmenlerin katılımıyla gerçekleştirilen açılışı heyecanla izleyen Sabiha, bu heyecanını okulda öğrenci olma kararı ile taçlandırmıştır. Artık pilotluk mesleği ile tanışan Sabiha'nın hayatında farklı bir dönem başlayacaktır. Eğitimini büyük bir özveri ile sürdürmüş ve Mustafa Kemal'in yönlendirmesi ile Rusya'da planör eğitimi almaya karar vermiştir. Sabiha, 10 Temmuz 1935 günü 7 kişilik erkek grubuyla Sovyet Rusya'ya hareket etmiştir (Dolapçı, 2017, s.78). Sabiha ve erkek meslektaşları Sovyet Rusya'daki eğitimini 11 Ocak 1936 günü başarıyla tamamlamış ikinci etap eğitimine devam edebilmek için Moskova'daki Motorlu Uçaklar Okulu'na hareket etmişlerdir. Ancak kardeşi Zehra'nın ölüm haberini alan Sabiha, buradan ayrılmış ve Türkiye'ye dönme kararı almıştır. Atatürk'ün teşviki ile Ankara-Ergazi'deki Türkkuşu'nda planörcülük ve paraşütçülük öğretmenliğine başlamıştır (Uluköse, 2007, s.26). Sonraki adım olarak Eskişehir Askeri Tayyare Okulu'na gitmiştir. Burada askeri pilot eğitimi almış ve iyi bir derece ile mezun olmuştur. 1937 Dersim Harekâtı'na katılmıştır. Harekât sonrası, Sabiha Gökçen'e 28 Mayıs 1937 tarihinde, Türk Hava Kurumu'nun Murassa Madalyası verilmiş ve bu madalyayı alan ilk kadın olmuştur. O yıllarda gösterdiği büyük özveri ve sonucunda elde ettiği başarılar bir şekilde ödülle taçlanmıştır. Bunlardan biri de *Havacılık ve Spor Dergisi'nin,* 15 Haziran 1937 tarihli sayısını Sabiha Gökçen'e ithaf etmiş olmasıdır. 30 Ağustos 1937'de askeri uçuş brövesi alarak ilk kadın savaş pilotu unvanına sahip olmuştur (Aydın, 2016, s.75).

Sabiha, rütbesi olmayan subay elbisesi giymiştir. Çünkü kadınların asker olması konusunda herhangi bir kanun bulunmaması onun rütbeli bir asker olması önünde büyük bir engel taşımıştır. 1937 yılında katıldığı Cumhuriyet Balosu'nda dönemin Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile konuşarak kadınlarında asker olmasını talep etmiş ancak olumsuz yanıt almıştır (Arıt, 1967, s.34). O güne kadar kadın kimliği ile başarılı bir çizgi çizen Sabiha, askerlik mesleğinde erkeklerle eşit haklara sahip olmak istemiştir. Bu isteğiyle birlikte, erkeklerle yan yana göstereceği milliyetçi bir duruş yerine, erkeklere karşı kadın haklarını savunmaya yönelik bir adım atmıştır (Altınay, 2013, s. 278).

1938 yılında başöğretmen olarak atandığı Türkkuşu Uçuş Okulu'ndaki görevini 1955 yılına kadar devam ettirmiştir. Balkan Paktı'nın imzalanması sonrasında, 1938 yılında Balkan turuna çıkmıştır. Gezi hem imzalanan Balkan Paktı gereğince işbirliği çerçevesinde barış mesajları vermesi hem de tüm dünyaya "Türk kadınlarının her alanda neler yapabileceğini" göstermesi açısından son derece önemlidir (Altınay, 2013, s. 264).Balkan turu sırasında Yugoslavya'nın "Beyaz Kartal Nişanı" ve "Hava Ordularının Brövesi" ile ödüllendirilmiştir (Uluköse, 2007, s.78).1940 yılında meslektaşı Yüzbaşı Ali Kemal Esiner ile evlenmiştir. Evlenen kadının kocasının soyadını taşıması zorunluluğunun tam aksi bir durum ile eşi Ali Kemal Bey'e "Gökçen" soyadını vermiştir.

Cinsiyetler arası iş bölümünün sunduğu normların karşısında başarılı bir kadın olan Gökçen, Kore Savaşı'na asker pilot olarak katılmak istemiş, ancak BM tarafından kadın olduğu gerekçesi ile olumsuz yanıt almıştır. Çünkü genel yargı ile askerlik veya pilotluk erkeklerin yapması gereken bir meslek olarak kabul edilmektedir. Meslek seçiminde erkeklerle aynı haklara sahip olma düşüncesinin sonraki yıllarda da öncü örneği olan Sabiha Gökçen'e göre kadın her alanda aktif olma arzusu ile azimle mücadele etmelidir. Bu düşünce ile hayatını şekillendiren Sabiha Gökçen, 1991 yılında FAI (Uluslararası Havacılık Federasyonu) tarafından hava etkinliklerinde aldığı iyi sonuçlar ve gösterdiği üstün başarılar nedeniyle FAI Altın Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca, ABD Hava Kurmay Koleji'nin 1996 yılı mezuniyet töreninde "onur konuğu" olarak davet edilmiş; 7-12 Haziran tarihleri arasında Uluslararası Kartallar Birliği (IAE) ve Alabama'daki Maxwell Hava Kuvvetleri Üssünde yapılan "Kartallar Toplantısı"na katılmıştır. 20 seçkin havacının çağrıldığı toplantının 15.sine Türkiye'den ilk kez Sabiha Gökçen çağrılmış ve bu ödüle layık görülen ilk ve tek kadın pilot olmuştur(-Taşdemir,2013, ss. 267-278). Hayatı boyunca 22 değişik uçakla uçmuştur. Son uçuşunu ise 1996 yılında Fransız pilot Daniel Acton eşliğinde Falcon 2000 uçağıyla yapmıştır. Adına besteler yapılmış. Belgesellere konu olmuştur (Dolapçı, 2017, s.206). Yaşadığı süre içerisinde, Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği Şeref Başkanlığı, Kız İzciler Derneği Onur Başkanlığı, Türk Kore Kadınları Derneği Üyeliği ve Türk Japon Kadınları Derneği Üyeliği gibi önemli sosyal çalışma alanlarında etkin olmuştur (www.atam.gov.tr). Onun hayatı kadınlara, sınırlı bir alanın dışında başka bir dünyayı sunmuştur. İlk kadın savaş pilotu unvanına sahip olan Sabiha Gökçen, bir meslek olarak kadınlarında ordu içinde yer alabileceğinin en güzel örneği olmuş ve Türk tarihinde öncü kadınlar arasında yerini alarak ölümsüzleşmiştir.

4. SONUÇ

Bu çalışma ile Sabiha Gökçen özelinde, toplumsal normların çizdiği sınırları aşabilen ve hayallerinin peşinden giden bir kadının hayat hikâyesi kaleme alınmıştır. Cinsiyetler arası iş bölümünün karşısında başarılı örneklerden biri olan Sabiha Gökçen, bu seçiminde zorluklar yaşamış ancak mücadelesinden asla vazgeçmemiştir. Çağdaş kadını yaratabilmek için kadın, siyasal, sosyal, ekonomik ve hukuksal birçok alanda etkin olmalıdır. Yukarıda kaleme alınan dönem günümüze ait olmasa da kadının toplum içindeki durumu güncelliğini yitirmemiş bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında yapılan araştırmalar kadının ekonomik özgürlük elde etme sürecinde büyük sıkıntılar yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. Kadınların hayatının ev ile sınırlandırılması ve meslek sahibi olsalar da asıl görevlerinin ev içi olarak kabul edilmesi kadının çalışma hayatında arka planda kalmasına neden olmuştur. Kadın için, çalışma hayatına dâhil olma durumu ancak "ihtiyaçtan" ve "istisnai" olarak görülmüştür. Günümüzde de mesleğinde başarılı bir kadının aile hayatında hem "eş" hem "anne" olarak başarısız olduğu kabul edilmiştir (Bora, 2012, ss. 175-187).

Günümüz Türkiye'sinde kadın nüfusun kendi yaşamını sürdürebilmek için gelir sağlama düzeyi eğitim olanaklarından yararlanmadan daha geri kalmış durumdadır. 2011 yılı verilerine göre üretken kabul edilen bir işle uğraşan kadın oranı %25,6. Yani geri kalan %74,6 ise ev kadınıdır. İstihdamda yer alan her 100 kadından 57,8'i herhangi bir sosyal güvencesi olmadan çalışıyor ve bunların da %57,9'u da genellikle ücretsiz ev kadını çalışan kadınlardır (Sancar, 2017, s. 15). Türkiye İstatistik Kurumu'nun elde ettiği bir başka veri sonucuna göre ise; 2015 yılında, Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde istihdam oranı %46 olarak tespit edilmiş ve bu veri erkeklerde %65, kadınlarda ise %27,5 olmuştur (TÜİK, 2016). Yani Türkiye'de kadın çalışan oranı erkek çalışan oranının yarısından bile azdır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun elde ettiği bu veriler ekonomik açıdan büyük sorunlara işaret etmekle kalmamış aynı zamanda kadının, erkek egemenliği altında eve bağımlı olduğunu da göstermiştir. Erkek egemenliği altında ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliği, kadının ekonomik kazanım elde etme sürecinde sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır. Bütün bu zorluklara rağmen ekonomik özgürlük kazanmayı başarabilen kadın, işgücü piyasasında ucuz emek gücü olarak görülmekte, ekonomik kriz yaşandığı dönemlerde öncelikli olarak işten çıkarılan taraf olmaktadır.

Çağdaş ve demokratik toplumların başarılı ve kendine güvenen kadınlardan güç alarak sağlam temelli gelecek inşa etmesi çok daha mümkün olacaktır. Bu anlamda toplumsal cinsiyetin sunduğu sınırlı bir "kadınlık" ve "annelik" rolünün dışında hayallerinin peşinden giden güçlü kadınlar için laik, çağdaş ve ilerlemeci yapı korunmalıdır.

KAYNAKÇA

Altınay, A. G. (2013). *Ordu-millet-kadınlar: Dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen.*A. G. Altınay (Der.),Vatan, Millet, Kadınlar (ss. 261-294) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arıt, F. (1967). *Havalarda ilk Türk kadınları*. İstanbul: Baha Matbaası.

Aydın, Ü. S. (2016). *Atatürk ve ilk meslek kadınları.* İstanbul: Sokak Kitapları Yayınları.

Balcı, M. ve Tuzak, M. (2017). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Nezihe Muhiddin özelinde Türk kadınlarının siyasi hakları için mücadelesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi,1*(1), 43-51.

Bora, A. (2012). *Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık.*K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar(ss. 175-187) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Doğramacı, E. (1989). *Türkiye'de kadının dünü ve bugünü.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Dolapçı, E. (2017). *Göklerin kızı Sabiha Gökçen.* İstanbul: Kategori Yayıncılık.

Gökkaya, V. B. (2015). Sosyal teoriler ve kadın üzerine. *The Journal of AcademicSocialScienceStudies*,38, 337-350.

Güneş, G. (2010). Türk kadınının muhtarlık ve köy ihtiyar heyetlerine seçme ve seçilme hakkını kazanması ve Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin.*Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 9*(20), 171-190.

Mütercimler, E. (2008). *Fikrimizin rehberi Gazi Mustafa Kemal.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye'de kadın ve eğitim.*Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 93-112.

Sancar, S. (2017). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Selçuk, N. M. (2014). Kadın ve senkronize roller. The *Journal of Academic Social Science Studies*, *25*(I), 513-522.

T. C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Erişim Adresi (23 Aralık 2017): www.atam.gov.tr

Taşdemir, S. (2013). *Cumhuriyet modernleşmesinde örnek bir model: Sabiha Gökçen.*A. Kanat (Ed).Türk Hava Kuvvetlerinin 100'üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu(ss. 267-278) içinde. Ankara: T.C. Genelkurmay Başkanlığı Hava Kuvvetleri Komutanlığı.

Tekin, S. (2010). Osmanlı'da kadın ve kadın hapishaneleri. *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* 47, 83-102.

Toprak, Z. (2015). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Erişim Adresi (10 Aralık 2017):www.tuik.gov.tr

Uluköse, G. (2007). *Sabiha Gökçen.* İstanbul: Kastaş Yayınevi.

Yeşiltuna, S. (2017). *Türk kültürünün kadın kahramanları.* İstanbul: İleri Yayıncılık.

EKLER

EK I. Sabiha Gökçen, Türkkuşu'nda başöğretmen görevini yerine getirirken çekilmiştir (Arıt, 1967, s. 33).